

УДК 321.01

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ В ПЕРІОД ПОСТБІХЕВІОРИЗМУ

Наталія Ротар

*Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича
Факультет історії, політології та міжнародних відносин,
кафедра політології та державного управління
вул. Коцюбинського 2, 58012, м. Чернівці, Україна
e-mail: nrotar@rambler.ru*

У статті визначається спектр методологічних проблем переосмислення суті політичної участі у постбіхевіоральний період розвитку політичної науки. Наголошується, що відхід від суто біхевіористського розуміння політичної участі сприяв виразному окресленню низки методологічних проблем: по-перше, визначення характеристик політичної участі в контексті інституту громадянства; по-друге, визначення суті протестних форм політичної участі в контексті інституту опозиції; по-третє, з'ясування основних характеристик політичної участі в контексті проблеми політичної компетентності громадян.

Ключові слова: політична участь, громадянин, громадянська компетентність, протест, опозиція.

Політична участь є інституціолізованим механізмом впливу громадян на функціонування політичної системи, формування політичних інститутів та процес вироблення політичних рішень, за допомогою якого реалізуються артикульовані суспільно-політичні інтереси. Вона забезпечує реалізацію політичною системою основної функції – виявлення, формування і вираження інтересів громадян, є одним із критеріїв визначення якісної специфіки політичної системи, характеризує наслідки взаємодії політичних інститутів, соціально-економічних інтересів та сил, національних традицій та типу політичної культури. Конкретні форми політичної участі, інтенсивність та наслідки їх використання підкреслюють і водночас визначають процесуально-функціональні характеристики й особливості політичної системи та специфіку політичного режиму.

Проблемам емпіричного та прикладного аналізу політичної участі присвячено чимало наукових досліджень як в українській [3, 12, 14], так і зарубіжній [1, 2, 5–11, 15–20] політичній науці, проте вітчизняні дослідники зосереджують увагу переважно на функціональних особливостях цієї категорії та можливостях її використання під час дослідження електоральних процесів. Метою даної наукової статті є визначити спектр методологічних проблем переосмислення суті політичної участі у постбіхевіоральний період розвитку політичної науки.

Особливості дослідження політичної участі у постбіхевіоральний період визначаються визнанням того, що ця категорія політологічного аналізу належить до сфери активних аспектів дій громадян, залишаючи поза увагою психологічні складові дій, що є характеристиками політичної поведінки. Основним суб'єктом політичної

участі є громадянин, активність якого не пов'язана з виконанням службових обов'язків. Це дає змогу чітко розрізнити поняття політичної участі та політичної діяльності, які однаковою мірою належать до дій у політиці. Однак якщо політична участь характеризує дії громадян поза службовими обов'язками, то політична діяльність характеризує дії професійних політиків.

Відхід від суто біхевіорального розуміння політичної участі сприяв виразному окресленню низки методологічних проблем: по-перше, визначення характеристик політичної участі в контексті інституту громадянства; по-друге, визначення суті протестних форм політичної участі в контексті інституту опозиції; по-третє, з'ясування основних характеристик політичної участі в контексті проблеми політичної компетентності громадян.

Останнім часом у проблемному полі зарубіжної політичної науки методологічної ваги набули ідеї, які ставлять політичну участь у залежність від однієї статусної ознаки особистості – громадянства. Проблема участі негромадян у політичному процесі країни, в якій вони постійно проживають, є актуальною для сучасної політичної науки. Це зумовлено проблемою отримання та реалізації політичних прав негромадянами як у країнах стабільної демократії, так і в країнах пострадянського простору. Зокрема, останнім часом у нашій державі все важче говорити про *населення України* як цілісність у політичному плані, уникаючи його структурування на громадян та негромадян.

Стосовно теоретичного розв'язання проблеми політичної участі негромадян, можна виокремити декілька основних підходів. М. Дж. Міллер як прихильник традиційного розв'язання питання співвідношення громадянства і політичних прав людини наголошує, що позбавлення негромадян політичних прав не завжди повинно мати абсолютний характер. Звертаючись до подібних прикладів, він наводить найбільший виняток із правил – Великобританію, яка як член наднаціональної Співдружності націй надає в повному обсязі виборчі права всім негромадянам, які є громадянами країн Співдружності або Ірландії [11, с. 87–89].

Натомість, Ю. Габермас (космополітичний підхід) пропонує систему громадянства національних держав замінити на систему громадянства світу, що сприятиме уникненню політичних конфліктів світового масштабу [13, с. 42–47]. Підтримуючи Ю. Габермаса, С. Конопацький вбачає у космополітичному громадянстві відповідь на сучасний розвиток капіталу, тому вважає, що політичні аспекти громадянства не повинні ставати на перешкоді економічному потенціалу глобалізованого світу [16, р. 209].

Третій підхід (подвійного членства) найповніше представлений ідеями Р. Брубейкера, який стверджує, що уряди всіх країн повинні бути зацікавлені в тому, щоб більшість негромадян отримали громадянство. Це стосується як легалізованих мігрантів у країнах Західної Європи та Північної Америки, так і осіб без громадянства в країнах Прибалтики. Останнім часом в країнах стабільної демократії отримала розвиток система подвійного членства, яку можна представити у вигляді двох концентричних кіл. Внутрішнє коло символізує тих членів суспільства, які входять до національної політичної спільноти і є громадянами. Зовнішнє коло символізує членство у національній соціально-економічній спільноті та охоплює, окрім громадян, що постійно проживають у країні, іноземців, негромадян, а в Європі – громадян країн ЄС, що проживають у країні. Членство у політичній спільноті

передбачає привілеї і обов'язки, зокрема і право у формуванні загальнонаціональної політики шляхом політичної участі, які не поширюються на членів більш широкої соціально-економічної спільноти. Парадоксом співіснування двох концентричних кіл У. Брубейкер називає самовиключення або виключення члена соціально-економічної спільноти зі спільноти політичної. Самовиключення пов'язане з тим, що надійний статус натуралізованого іноземця може задовольняти людину та уповільнювати її дії на шляху отримання статусу громадянина. Однак демократія, на думку дослідника, може відбутися лише за умови максимальної відповідності контурів зовнішнього та внутрішнього кіл [1].

Співзвучним з ідеями Р. Брубейкера є розуміння політичної участі, сформоване в межах комунітарної теорії. Один з її найскравіших представників Х. Ларді вважає категорію політичної участі центральною в процесі створення стійкого політичного співтовариства (спільноти). За допомогою політичної участі індивідуальні актори передусім пізнають себе та усвідомлюють власні політичні інтереси, соціалізуються та реалізуються в певній політичній системі, відповідно до її норм і правил, тому невірно заперечувати право політичного голосу за тими, в кого відсутній юридичний статус громадянина [17, р. 79].

Водночас у сучасній політичній науці авторитетним є консервативний підхід, згідно з яким лише повноправні громадяни, за всіх інших рівних умов, є достатньо компетентними для участі у виробленні рішень, які стануть обов'язковими для всієї політичної системи [6, с. 144]. Автор ідеї Р. Даль зазначає: „Я б сформулював так: Загальна участь. До корпусу громадян країни, яка управляється відповідно до демократичних норм, повинні входити всі особи, на яких поширюється юрисдикція даної країни, за винятком тих, хто перебуває в ній тимчасово, і тих, чия недієздатність доведена” [7, с. 78]. Разом з тим дослідник визнає, що будь-яка група дорослих людей, яка виключена з демосу, оскільки немає громадянства, „неминуче виявляється ущемленою у захисті своїх інтересів. Виключаючий демос зазвичай не захищає інтереси виключених” [6, с. 194]. Отже, в сучасній зарубіжній політичній науці стосовно змісту та суті категорії *політична участь* сформувалася певна єдність поглядів, проте відкритою залишилася дискусія стосовно характеру і форм участі негромадян у політичних процесах країни проживання. На нашу думку, в умовах суттєвих диспропорцій рівня політичного та економічного розвитку країн сучасного світу вести мову про космополітичне громадянство не видається можливим. Адекватнішим буде надання легалізованим негромадянам прав участі у процесах управління на місцевому рівні.

Не менш дискусійною є проблема визначення суті протестної політичної участі в контексті її інституційних характеристик, зокрема взаємозв'язку з інститутом опозиції. Більшість західних науковців ототожнюють протестну та неконвенційну політичну участь. У цьому контексті конструктивною специфікою насичене розуміння протестної політичної активності, запропоноване польським політологом Т. Жиро, який вважає, що потенціал політичного протесту громадян як оформлений акт протиставлення політичній владі реалізується у вигляді скоординованих колективних акцій проти політичних лідерів чи політичної системи. Ці акції можуть набувати двох форм – протесту, якщо виступи опозиції мають на меті змінити структуру правління, виступають за радикальну реорганізацію політичної системи чи вимагають визнати свою суб'єктність у політичному процесі; або тиску – в разі, якщо

опозиційна група, що ініціювала протестні виступи, розуміється політичним керівництвом країни як легітимований член політичної системи [10, с. 122]. Перспективність використання такого розуміння суті політичного протесту дає змогу корелювати це поняття із завершеністю процесів інституціоналізації системної політичної опозиції та її якісними рисами, що в умовах процесів демократизації є вихідним у формуванні протестної моделі політичної участі.

Розв'язання проблеми визначення характеристик політичної участі в контексті політичної компетентності громадян є одним із найактуальніших для політичного процесу в сучасній Україні. Р. Даль, аналізуючи значення політичної участі для пояснення ролі політичної участі в процесах демократизації політичної системи, зазначає, що слід виходити з суті класичних ліберальних свобод, які насичують змістом сам термін *політична участь*. Це, зокрема, закріплені за громадянами можливості опонування уряду, право формування політичних організацій, дискусії з політичних питань, що ведуться без побоювання переслідувань з боку влади, ознайомлення з альтернативними позиціями в ЗМІ, збереження таємниці голосування виборців, мирна передача влади переможцям виборів [8, с. 20–21]. Саме класичні ліберальні свободи дозволяють чітко визначати критерії демократизації політичного процесу, серед яких Р. Даль на перше місце ставить ефективну участь громадян (у розумінні рівних і дієвих можливостей для висловлення своїх поглядів) та рівне виборче право як „рівні та реальні можливості для голосування, причому всі голоси мають однакову силу” [7, с. 41]. Не менш важливим наслідком демократизації є розширення спектра форм політичної участі, що в поєднанні з політичною конкуренцією спричиняє зміни характеру участі громадян у діяльності політичних партій. Конкуренція в умовах багатопартійності спонукає партії до постійного діалогу зі своїми членами, прибічниками та потенційними виборцями „за допомогою організацій на рівні виборчого округу, району, осередку” [8, с. 22].

Перш ніж визначити суть механізму реалізації політичної участі в стабільних демократіях і в перехідних суспільствах, Р. Даль аналізує переваги участі громадян у політичних процесах в умовах представницької демократії. Для цього здійснюється порівняння можливостей участі у прямій (демократії загального зібрання) та представницькій демократії. Дослідник доходить висновку, що пряма демократія за оцінкою реальної участі громадян програє представницькій, оскільки можливості участі громадян зворотно пропорційні їхній кількості; незважаючи на те, що багато громадян можуть брати участь як слухачі, максимальне число учасників зборів, здатних висловити свої погляди у виступі, є незначним, до того ж це, як правило, активісти; ці активні учасники зібрання стають, по суті, представниками решти тих, що зібралися (винятком є лише процедура голосування); немає жодної гарантії, що активні учасники зібрання представляють інтереси інших [7, с. 106–107]. Це призводить до того, що громадяни поступово починають надавати перевагу процедурі вільних і чесних виборів до органів представницької демократії.

З'ясувавши переваги політичної участі в умовах представницької демократії, Р. Даль конкретизує її зміст через сукупність політичних дій, які реалізуються громадянином у процесі взаємодії із владою та прямо впливають на її характер. Саме тому дослідник вважав за потрібне визначити фактори, які зумовлюють політичні дії та наслідки реалізації громадянином тих чи інших політичних дій. Для унаочнення

зв'язку між політичними переконаннями, діями та владою було запропоновано звернутися до ідей, якими стверджується, що вихідним моментом, який визначає характер політичних дій громадянина, є політичні переконання, сформовані соціокультурним, економічним та політичним контекстом того суспільства, в якому вони реалізуються. Переконання окремих громадян впливають не лише на індивідуальні політичні дії, а й на колективні, формуючи таким чином структуру політичної системи та визначаючи принципи функціонування політичних інститутів, систем, режимів. Тому для окреслення основних характеристик політичної участі найважливішим буде з'ясування принципів формування політичних переконань громадян. Тут Р. Даль виходить із класичних постулатів плюралістичної теорії демократії, зазначаючи, що у більшості людей політичні погляди досить примітивні, а „складні системи політичних переконань притаманні лише невеликій меншості” [7, с. 89]. А оскільки чим більш примітивними і непорядкованими є політичні переконання людини, тим більш непевним буде і зв'язок між переконаннями та дією. Відповідно, лише політично активні громадяни, політичні лідери чи представники політичної еліти можуть мати власну складну систему політичних переконань, керуватися нею у своїй політичній участі, здійснювати більший вплив на політичні події, які забезпечують стабільність або трансформацію політичного режиму. Незважаючи на те, що Р. Даль вважає погляди політично активної меншості важливішими для перспектив демократизації, ніж погляди інших людей, він зазначає, що час від часу пасивні групи можна мобілізувати на використання активних форм політичної участі, тому їхніми переконаннями не слід нехтувати в процесі аналізу будь-яких політичних процесів.

Отже, основним завданням забезпечення життєздатності демократії в тому чи іншому суспільстві повинно стати формування певного рівня громадянської компетентності, який дасть змогу брати свідому участь у політичних процесах. На перешкоді цьому, наголошує Р. Даль, стоїть те, що лише менша частина громадян у демократичних суспільствах постійно, а не факультативно, цікавиться політикою: „Якщо виключити їх участь у голосуванні, можна сказати, що ще менша кількість громадян бере участь у політичному житті, – тобто проводять активні агітаційні кампанії, працюють на будь-яку політичну партію, відвідують мітинги та демонстрації або є членами будь-якої організації. І незважаючи на те, що середньому громадянину доступні значні потоки інформації, він мало розбирається у політичних питаннях і платформах кандидатів на виборах” [5, с. 167–168]. Це дозволяє досліднику підтримати висновки тих політологів, які зазначають, що більшість громадян не лише не відповідають „ідеалу” доброго громадянина, а, за винятком етапу виборчих кампаній електоральних циклів, взагалі не можуть вважатися громадянами. Водночас політичний досвід розвинених демократичних країн засвідчує, що стабільні демократії працюють і в цій ситуації, таким чином не варто ставити питання про *доброго, ідеального громадянина*. Р. Даль пропонує замінити поняття *добрий громадянин* на термін *нормальний/адекватний громадянин*, який володіє „мінімально достатнім обсягом знань про те, що відповідає його власним інтересам, і про те, який політичний вибір дозволяє йому забезпечити ці інтереси краще за інші; ... у громадян є достатньо сильні спонукальні причини діяти відповідно до цих інтересів” [5, с. 168].

У новостворених та в стабільно функціонуючих демократичних політичних

системах проблема формування адекватного громадянина стоїть достатньо гостро, тому Р. Даль наголошує на важливості пошуків шляхів підвищення громадянської компетентності, яка забезпечить адекватність громадян. Ця проблема достатньо гостро дискутувалася у наукових політологічних колах. Так, С. Верба зазначав, що проблема політичної компетентності ставить низку питань, відповіді на які ще слід шукати – наскільки компетентні громадяни є теоретиками, які міркують про державні проблеми, і суддями, здатними судити про них з моральних позицій; наскільки громадяни здатні до соціальної аналітики; чи володіють вони адекватною, неупередженою і точною інформацією, чи знають як її знайти; чи здатні громадяни використати цю інформацію, щоб зробити причинні висновки про ймовірні наслідки різних дій; чи властиві для громадян такі моральні риси, які є достатніми для ефективного функціонування демократії, зокрема турбота про державні справи і громадський добробут, відкритість і неупередженість до інших за суттю поглядів [2, с. 957–958].

Намагаючись дати відповідь на ці питання, Р. Даль виходить з того, що „демократія є правлінням народу, і вона може спиратися тільки на твердження, що прості люди зазвичай компетентні (qualified) управляти собою” [6, с. 144]. Тому визначаючи стандарти громадянської компетентності, він наполягає, що громадянин зацікавлений у збереженні і зміцненні позицій більшої спільноти, ніж та, до якої він належить; здатен обмежити власні інтереси задля збереження цієї спільноти; краще розуміє, що потрібно для нього, ніж те, що потрібно для суспільства загалом; спонукальні мотиви дій у власних інтересах є сильніші за спонукальні мотиви дій на користь суспільства; якщо він усвідомлює власні інтереси, то природний егоїзм обов’язково підштовхне його до дій, які забезпечать реалізацію цих інтересів.

Вихідним принципом формування адекватних громадян є забезпечення мінімально необхідного рівня політичних знань, які б слугували гарантією свідомої політичної участі. Однак зміна масштабів суспільно-політичного життя, його зростаюча ускладненість та зміни в технології комунікацій не дають змоги використовувати традиційні способи підвищення громадянської компетентності. Так, у період становлення демократій в розвинених країнах Західної Європи та США громадяни формували судження з тих чи інших політичних проблем, виходячи з певних ідеологічних переконань та власного досвіду політичної участі. Сьогодні власного досвіду участі, який здебільшого зводиться до голосування, недостатньо для аналізу усієї сукупності політичних подій, що відбуваються у стабільному демократичному чи перехідному суспільстві. Тому в громадянина, який зацікавлений у розширенні спектра форм власної політичної участі в політичному управлінні суспільством, однак не може забезпечити отримання потрібної політичної інформації технологічного характеру, проаналізувати її та зробити відповідні правильні висновки, виникає проблема звернення до думки експертів (спеціалістів).

Таким чином, питання громадянської компетентності переноситься у площину проблеми політичного рівноправ’я та ефективного контролю за урядовими структурами: громадяни, спираючись у своїй політичній участі на переконання та думки експертів, можуть несвідомо відходити від власних позицій та ставати провідниками ідей експертів. Намагаючись розв’язати цю проблему, Р. Даль підкреслює, що звернення до думки експертів для компетентного громадянина не повинно означати, що він, делегуючи право ухвалювати політичні рішення,

поступається правом контролю за ним [7, с. 70]. Стосовно ефективного контролю за діями урядових структур в одному з ранніх досліджень Р. Даль наголосив, що громадяни повинні використовувати всі можливі ресурси, під якими він розуміє „все, що можна використати для впливу на конкретний вибір чи плани дій іншої особи”, або „все, що можна використати як спонуку до дії”; доступ громадянина до грошей, кредиту, багатства; доступ до державних управлінських посад, популярності і робочих місць; можливості контролю інформації. Проте більшість громадян не використовують усього розмаїття політичних ресурсів, що спричиняє формування розриву між потенційним та реальним контролем громадян за владними структурами. Саме тому політична участь перетворюється на дійсну міру використаних ресурсів.

Одним з найдієвіших засобів підвищення рівня громадянської компетентності є право громадян мати рівні та ефективні можливості отримання інформації щодо альтернатив політичного курсу та їх імовірні наслідки. До нього Р. Даль додає шкільну освіту, яка забезпечує “елементарну компетентність”; політичні партії та групи інтересів, які скорочують обсяги необхідної інформації для того, щоб вони могли „сформувати для себе адекватне уявлення про той чи інший аспект проблеми і брати активну й ефективну участь у політичному житті”; асоціації громадян, ресурсне забезпечення яких дає можливість „простим громадянам отримати в органах влади своїх представників”; досвід політичної участі, який формується методом спроб та помилок [7, с. 176–177].

Незважаючи на те, що сьогодні в більшості країн світу технічно можливим є забезпечення всім громадянам універсального доступу до інформації з приводу політичного порядку денного у тій формі, яка буде зрозумілою для них та забезпечить їх адекватну участь у політичних дискусіях, існує проблема усвідомлення і відповідного використання цієї інформації. З цього приводу Р. Даль зазначає, що „громадяни не здатні здолати межі своєї свідомості шляхом простої участі в дискусіях один з одним, тоді як технологія дає їм можливість стежити за дискусією і голосувати з проблем, що обговорюються. Останнє без адекватного розуміння проблем нездатне гарантувати того, що схвалена громадянами політика захистить чи дозволить реалізувати їх інтереси” [6, с. 515]. І якщо окремі науковці бачать вихід із цієї ситуації у підвищенні політичної компетентності абсолютно всіх громадян, які мають право участі, то Р. Даль вважає, що ефективність процесу поступового наближення до демократії не потребує від кожного громадянина поінформованості та політичної активності в процесі обговорення важливої політичної проблеми – „потрібна критична маса добре поінформованих громадян, достатньо велика і активна для того, щоб контролювати політичний процес” [6, с. 516].

Отже, політична участь в теорії демократії Р.Далю конкретизується через систему політичних переконань громадян і рівень громадянської компетентності, які формуються завдяки власному політичному досвіду, ЗМІ та політичним експертам, що здійснюють кваліфіковану оцінку дій урядових структур. В умовах переходу до демократії саме адекватні та компетентні громадяни є джерелом поширення довіри до нових інститутів політичної системи шляхом реалізації активних форм політичної участі. Зазвичай вони використовують як усі види електоральної, так і позаелекторальної участі. Однак процес формування значної кількості адекватних громадян в Україні був уповільнений недостатнім обсягом знань про політичні можливості інститутів демократії, тривалістю процесу усвідомлення власних

інтересів у період переходу до демократії, нерозумінням механізмів політичного вибору, які дозволяють забезпечити ці інтереси, та відсутністю сильних спонукальних причин діяти відповідно до власних інтересів.

Список використаної літератури:

1. *Брубейкер У.Р.* Членство без громадянства: економічні та соціальні права „негромадян” [Електронний ресурс] / Брубейкер У.Р. – Режим доступу : <http://www.hrights.ru/text/b7/Chapte4.htm>
2. *Верба С.* Представницька демократія і демократичні громадяни : філософське та емпіричне розуміння / Верба С. // Демократія : Антологія / упоряд. О. Проценко. – К. : Смолоскип, 2005. – С. 957–958.
3. *Воронов І.* Демократичний транзит : людський вимір / Воронов І.О. – К. : Генеза, 2006. – 328 с.
4. *Гончаров Д.* Теорія політичного учасця / Гончаров Д.В. – М. : Юрист, 1997. – 206 с.
5. *Даль Р. А.* Проблемы гражданской компетентности / Даль Р. А. // Век XX и мир. – 1994. – № 7–8. – С. 167–168.
6. *Даль Р.* Демократія і її критика / Даль Р. А. ; пер. с англ., под ред. М.В. Ильина. – М. : РОССПЭН, 2003. – 576 с.
7. *Даль Р.* О демократии / Даль Р. ; пер с англ. А.С. Богдановского ; под ред. О.А. Алекринского. – М. : Аспект-Пресс, 2000. – 208 с.
8. *Даль Р.А.* Поліархія. Участь у політичному житті та опозиція / Даль Р. ; пер. з англ. О.Д. Білогорського. – Х. : Каравелла, 2002. – 216 с.
9. *Деггер Р.* Участь у політичному житті і проблема апатії / Деггер Р. // Демократія : Антологія / упоряд. О. Проценко. – К. : Смолоскип, 2005. – С. 304–326.
10. *Жиро Т.* Політологія / Жиро Т. – Х. : Изд-во Гуманитарный Центр, 2006. – С. 122.
11. *Миллер М.Дж.* Негромаждане : участие в политической жизни и политическое представительство / Миллер М.Дж. // Российский бюллетень по правам человека. – 1995. – Вып. 7. – С. 85–95.
12. *Ротар Н.* Політична участь громадян України у системних трансформаціях перехідного періоду : Монографія / Ротар Н. – Чернівці : Рута, 2007. – 472 с.
13. *Хабермас Ю.* Громадянство и национальная идентичность / Хабермас Ю. // Хабермас Ю. Демократія. Разум. Нравственность // Хабермас Ю. – М. : АО „КАМІ”, АCADEMIA, 1995. – С. 38–58.
14. *Чемшит А.* Государственная власть и политическое участие / Чемшит А.А. – К. : Украинский центр духовной культуры, 2004. – 528 с.
15. *Kaase M.* International trust, political trust and non-institutional political participation in Western Europe / Kaase M. // West European politics. – 1999. – Vol. 22. – № 3. – P. 1–214
16. *Konopacki S.* Citizenship in a global context / Konopacki S. // National and Ethnic Identity in the European context. – Lodz, 2000. – P. 202–217.
17. *Lardy X.* Citizenship and the right to vote / Lardy X. // Oxford journal of legal studies. – Oxford, 1997. – Vol. 17. – N 1. – P. 75–100.
18. *Nagel J.N.* Participation / Nagel J.N. – N.Y., 1976. – 293 p.

19. *Patenam C. Participation and Democratic Theory / Patenam C. – Cambridge, 1983. – 372 p.*
20. *Verba S. Participation and Political Equality : A Seven Nation Comparisons / Verba S., Nie N., Jae-on Kim. – Cambridge, 1978. – 248 p.*

*Стаття: надійшла до редколегії 2.04.2009
прийнята до друку 24.09.2009*

METHODOLOGICAL ISSUES OF POLITICAL PARTICIPATION IN POST-BEHAVIORAL PERIOD

Natalia Rotar

*Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Faculty of history, political science and international relations,
department of political science and state administration
Kotsjubynskiy Str., 2, 58012, Chernivtsi, Ukraine
e-mail: nrotar@rambler.ru*

This article disclosed a wide range of the methodological reinterpretation of an essence of the political participation in the period of postbehaviorism in the Political Science. Although there are two possible causal directions between the political participation and cognitive factors, we instead focused on how this macro-environmental factor affects the association between these two variables. We hypothesized that the political participation has promoted the efficacious feeling that participation made a difference by improving the cognitive articulation of the political system. Additional analysis showed that the political participation has a compensatory effect on a political efficacy for those who do not feel that their political position is well represented by the current party system.

Keywords: a political participation, a citizen, a civil competence, a protest, an opposition.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ПОЛИТИЧЕСКОГО УЧАСТИЯ В ПЕРИОД ПОСТБИХЕВИОРИЗМА

Наталья Ротар

*Черновицкий национальный университет им. Ю. Федьковича
Факультет истории, политологии и международных отношений,
Кафедра политологии и государственного управления
ул. Коцюбинского 2, 58012, г. Черновцы, Украина
e-mail: nrotar@rambler.ru*

В статье определяется спектр методологических проблем переосмысления сути политического участия в постбихевиоральный период развития политической науки. Отмечается, что отход от сугубо бихевиористского понимания политического участия способствовал выразительному очерчиванию ряда методологических проблем: во-первых,

определение характеристик политического участия в контексте института гражданства; во-вторых, определение сути протестных форм политического участия в контексте института оппозиции; в-третьих, выяснение основных характеристик политического участия в контексте проблемы политической компетентности граждан.

Ключевые слова: политическое участие, гражданин, гражданская компетентность, протест, оппозиция.